

Klimaatverandering

De gevolgen in uw 'achtertuin'

Door Arnold van Vliet en Wichertje Bron

'Eén zwaluw maakt nog geen lente'; het tijdstip voor het verschijnen van de eerste zwaluw of het opkomen van de sneeuwkllokjes, wordt sterk bepaald door de temperatuur. Sinds de stijging ervan in Nederland vanaf het eind van de twintigste eeuw, is de lengte van het groeiseizoen enkele weken langer geworden. Het doel van De Natuurkalender is het effect van deze en mogelijke toekomstige klimatologische veranderingen in beeld te brengen en de gevolgen ervan voor natuur en maatschappij te onderzoeken. De Natuurkalender is een vaste rubriek waarin de – te verwachten – ontwikkelingen in de natuur worden beschreven.

Centraal in De Natuurkalender staat fenologie: de bestudering van het tijdstip waarop jaarlijks terugkerende verschijnselen in de natuur zich voordoen. Een thema voor spreekwoorden en een bron voor wetenschap. Waarbij het gaat om bloei, bladval, vogeltrek en het verschijnen van insecten.

Door klimaatverandering zichtbaar te maken willen we met de Natuurkalender het bewustzijn van de urgentie van en de kennis over natuur en klimaat vergroten. Zo doende kan een groter draagvlak gecreëerd worden voor maatregelen gericht op het voorkomen van en aanpassen aan klimaatverandering.

Kans op Lyme

Fenologische veranderingen zijn niet alleen een interessante en duidelijke indicator voor klimaatverandering. Verschillende sectoren hebben, vaak ongemerkt, te maken met fenologie. Bij gezondheid gaat het over het moment van start en einde van het hooikoortsseizoen of de duur van het tekenseizoen in de bossen en de daarbij horende verspreiding van de ziekte van Lyme. Verder is het moment van het verschijnen van de eikenprocessierups een fenologisch verschijnsel.

In de landbouw staat fenologie ook centraal: wanneer moet een agrariër zaaien, bemesten, oogsten of ziekten en plagen bestrijden. Dit is in grote mate afhankelijk van de ontwikkelingssnelheid van de gewassen en van ziekten en plagen. De fenologie bepaalt de planning van het groenbeheer. Wanneer broeden de vogels en mogen de bomen niet gesnoeid worden in het kader van de flora en faunawet, en wanneer beginnen de padden te trekken? Veranderingen in fenologie bepalen wanneer u de slakken in uw tuin vindt of wanneer wespen u lastig komen vallen op het terras. De Natuurkalender zet alle waarnemingen en kennis in voor deze sectoren en u kunt ons erbij helpen door zelf uw waarnemingen in te sturen.

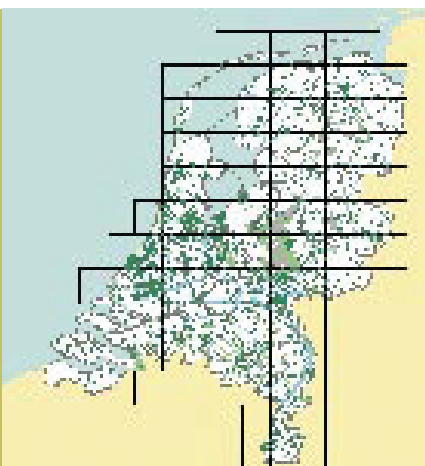
Ir. Arnold van Vliet is werkzaam aan de Leerstoelgroep Milieusysteemanalyse van Wageningen Universiteit.

Email: arnold.vanvliet@wur.nl

Tel: 0317 485 091/484 812

Ir. Wichertje Bron

Email: wichertjebrom@fsd.nl

Ruim 4000 vrijwilligers en enkele honderden scholieren verzamelen fenologische waarnemingen

Vroege Vogels

De Natuurkalender is in 2001 op initiatief van Wageningen Universiteit en het VARA-radio-programma Vroege Vogels opgezet en inmiddels doen meer dan tien organisaties mee. Ruim 4000 vrijwilligers en enkele honderden scholieren verzamelen fenologische waarnemingen (zie kaartje). Ze houden meer dan 150 planten, vogels, vlinders, libellen en amfibieën in de gaten.

De waarnemingen worden vergeleken met historische waarnemingen vanaf 1868. Terugkoppeling naar het publiek vindt plaats

via radio, tv, kranten en internet. Zo besteedt Vroege Vogels sinds de start in januari 2001 wekelijks aandacht aan de resultaten, onder andere via de fenolijn (035 6711338), en worden de waarnemingen van bijvoorbeeld bloei en vogeltrek live in beeld gebracht op De Natuurkalender website. Deze website geeft vanaf dit voorjaar ook dagelijks voorspellingen van gebeurtenissen die ophanden zijn. Voor het primair en voortgezet onderwijs is er sinds 2003 een educatief programma.

de natuurkalender

Citreovlinder

Koevinkje

Bruin zandoogje

Nauwelijks winterrust

“Op 10 januari zag ik in Eibergen al mijn eerste citreovlinder van het jaar”. Dit meldde een verbaasde waarnemer van De Natuurkalender. Het was een van de zeven citreovlinders die zeer vroeg gespot werden. Vorig jaar werd de eerste ‘pas’ op 1 februari gezien. De vlinders werden wakker door de zeer zachte start van januari. Met maxima van 15°C leek het al lente. Voordat de winter goed en wel begon was het al weer gedaan met onze winterrust. Bloeiend speenkruid, maarts viooltje, fluitenkruid, atalanta, zanglijster, het geroffel van de grote bonte specht en de eerste egels uit winterslaap werden gemeld. Door de hoge temperaturen was de winter zacht te noemen. Maar toen werd het maart.... De vele centimeters sneeuw en temperaturen tot -20°C temperden onze opkomende lentegevoelens. De natuur trapte flink op de rem. De rem kon er echter half maart al weer af doordat de temperatuur in een paar dagen tijd met veertig graden steeg tot +20°C. Het aantal meldingen van eerste meldingen nam direct sterk toe.

Traanogen

Al in de eerste week van april begon de berk te bloeien. Voor tienduizenden mensen betekende dit het begin van het hooikoortsseizoen: tranende ogen en snotteren. De start van het pollenseizoen was vergelijkbaar met voorgaande warme jaren. Uit de dagelijkse pollentellingen van het Leids Universitair Medisch Centrum blijkt dat de start van het pollenseizoen in de jaren '70 en '80 pas rond 20 april begon. Om hooikoortspatiënten beter te informeren biedt De Natuurkalender sinds dit voorjaar, in samenwerking met het LUMC, het Elkerliek Ziekenhuis, DPC Nederland en het Allergie Consortium Wageningen, een actueel overzicht van de pollentellingen en informatie over hooikoorts op de website.

Beter rupsklimaat

De eikenprocessierups vormt een relatief nieuw gezondheidsprobleem. Op het moment van schrijven is het nog onduidelijk wanneer deze rupsen met duizenden tegelijk, achter elkaar, op zoek gaan naar verse bladeren. De rupsen hebben zich de laatste jaren in rap tempo over het zuiden van Nederland uitgebreid. Zeer waarschijnlijk als gevolg van de hogere temperaturen. 1996 was een topjaar voor de eikenprocessierups, maar in 2004 waren er al vier keer zo veel nesten. De honderdduizenden (!) brandharen per rups zorgen voor steeds meer overlast, geïrriteerde ogen en huid

In de zomermaanden gebeurt er veel dat het melden waard is. Bijvoorbeeld het verschijnen van typische zomervlinders zoals het bruin zandoogje (normaal vanaf 11 juni), het koevinkje (21 juni) en het zwartsprietdikkopje (1 juli). Bij de vogels staan de maand mei en de zomer in het teken van het uitvliegen van de jongen. Bij de fitis verlaten de jongen al vanaf 1 juni hun nest terwijl de jonge huiszwaluwen pas 21 juli uitvliegen. In de plantenwereld gebeurt er in de zomermaanden ook veel. Boerenwormkruid, duizendblad, klaproos en linde beginnen (gewoonlijk) vanaf 21 juni te bloeien. Struikheide en wilde kaardenbol bloeien vanaf half juli.

Wilt u weten of uw waarnemingen vroeg, normaal of laat zijn, dan is De Natuurkalendergids iets voor u. U kunt de gids bestellen via www.natuurkalender.nl of via de boekhandel (ISBN 90-75280-59-9). Op de website kunt u zich ook aanmelden om mee te doen en uw eigen waarnemingen door te geven.